

UCHWAŁA

Dnia 8 października 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Agnieszka Piotrowska (przewodniczący)

SSN Irena Gromska-Szuster (sprawozdawca)

SSN Kazimierz Zawada

Protokolant Katarzyna Bartczak

w sprawie z powództwa I. J. i P. K.
przeciwko Ubezpieczeniowemu Funduszowi Gwarancyjnemu w W.
o zapłatę,
po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym
w dniu 8 października 2015 r.
zagadnienia prawnego
przedstawionego przez Sąd Okręgowy w L.
postanowieniem z dnia 4 marca 2015 r.,

"Czy współuczestnikom formalnym, o jakich mowa w art. 72 § 1 pkt 2 k.p.c., reprezentowanym przez tego samego pełnomocnika procesowego, będącego adwokatem lub radcą prawnym, sąd przyznaje zwrot kosztów w wysokości odpowiadającej wynagrodzeniu jednego pełnomocnika?"

podjął uchwałę:

Współuczestnikom formalnym (art. 72 § 1 pkt 2 k.p.c.), reprezentowanym przez jednego pełnomocnika będącego adwokatem lub radcą prawnym, należy się zwrot kosztów procesu obejmujących jego wynagrodzenie ustalone odrębnie w stosunku do każdego współuczestnika. Sąd powinien jednak obniżyć to wynagrodzenie, jeżeli przemawia za tym nakład pracy pełnomocnika, podjęte przez niego czynności oraz charakter sprawy (art. 109 § 2 k.p.c.).

UZASADNIENIE

Przedstawione Sądowi Najwyższemu zagadnienie prawne powstało w sprawie, w której dwie powódki, reprezentowane przez tego samego pełnomocnika procesowego będącego radcą prawnym, wniosły o zasądzenie od pozwanego Ubezpieczeniowego Funduszu Gwarancyjnego w W. określonych w pozwie kwot tytułem zadośćuczynienia, zwrotu kosztów leczenia i kosztów opieki w związku z wypadkiem komunikacyjnym, któremu uległy, jedna jako kierująca, a druga jako pasażerka samochodu osobowego, na który najechał inny, niezidentyfikowany samochód osobowy.

Sąd pierwszej instancji wyrokiem z dnia 26 września 2014 r. uwzględnił częściowo powództwo każdej z powódek oraz zasądził na rzecz każdej z nich także określone w wyroku kwoty tytułem częściowego zwrotu kosztów procesu, a pozostałym zakreślił powództwo i orzekł o kosztach sądowych.

Rozstrzygnięcie o kosztach procesu Sąd oparł na art. 100 k.p.c. rozdzielając je stosownie do stopnia wygrania i przegrania procesu przez każdą ze stron. Wskazał, że ponieważ powódki reprezentowane były przez jednego pełnomocnika radcę prawnego, a współuczestnictwo po stronie powodowej miało charakter współuczestnictwa formalnego, każdej z powódek należy się zwrot połowy wynagrodzenia jednego radcy prawnego, a nie oddzielna pełna stawka wynagrodzenia dla każdej z nich.

Od powyższego wyroku apelację wniosła powódka I. J., reprezentowana przez tego samego pełnomocnika. Zaskarżyła wyrok w części oddalającej powództwo oraz w części, w jakiej Sąd pierwszej instancji zasądza na jej rzecz zwrot kosztów procesu nie uwzględnił wynagrodzenia pełnomocnika w pełnej wysokości 2 400 zł., zarzucając w tym zakresie naruszenie art. 72 § 1 pkt 2 w zw. z art. 108 k.p.c. przez przyjęcie, że obu powódkom, które łączy współuczestnictwo formalne, należy się zwrot kosztów wynagrodzenia ich jednego pełnomocnika według stawki tego wynagrodzenia podzielonej na pół, a więc kwota po 1 200 zł, zamiast po 2 400 zł na rzecz każdej z nich.

Przy rozpoznawaniu apelacji Sąd Okręgowy powziął poważną wątpliwość prawną sprowadzającą się do pytania czy współuczestnikom formalnym, o których mowa w art. 72 § 1 pkt 2 k.p.c., reprezentowanym przez tego samego

pełnomocnika procesowego będącego adwokatem lub radcą prawnym, sąd przyznaje zwrot kosztów w wysokości odpowiadającej wynagrodzeniu jednego pełnomocnika na rzecz każdego ze współuczestników, czy też dzieli stawkę tego wynagrodzenia na części odpowiadające liczbie współuczestników i na rzecz każdego z nich zasądza tylko część stawki wynagrodzenia. Wskazał na występujące w tym przedmiocie rozbieżności w orzecznictwie sądowym, w tym także w orzecznictwie Sądu Najwyższego i opowiedział się za wykładnią przyjmującą, że każdemu ze współuczestników formalnych wygrywających proces, reprezentowanych przez tego samego zawodowego pełnomocnika należy się zwrot kosztów zastępstwa procesowego w wysokości wynagrodzenia jednego pełnomocnika.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przedstawione zagadnienie prawne rzeczywiście występowało w orzecznictwie sądowym i wywoływało poważne wątpliwości, ponieważ, jak wskazał Sąd Najwyższy w podejmującej tę kwestię uchwale z dnia 10 lipca 2015 r. III CZP 29/15 (jeszcze nie opublikowanej), zasady ponoszenia kosztów procesu w sprawach, w których po stronie powodowej występują współuczestnicy w sporze (art. 72 i nast. k.p.c.) nie są obecnie uregulowane ustawowo, a jedyny przepis dotyczący zwrotu kosztów procesu przez współuczestników – art. 105 k.p.c. - reguluje wyłącznie zwrot kosztów przez współuczestników po stronie przegrywającej proces. Odrębnych uregulowań brak także w przepisach wykonawczych wydawanych przez Ministra Sprawiedliwości na podstawie delegacji zawartych w ustawie z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (jedn. tekst: Dz. U. z 2014 r., poz. 1025 ze zm.), jak również w przepisach ustaw dotyczących adwokatury i radców prawnych. Z tych przyczyn orzecznictwo Sądu Najwyższego w tej kwestii, zapadłe na tle dawnych, już nieobowiązujących regulacji, nie może być uznane za aktualne.

We wskazanej wyżej uchwale z dnia 10 lipca 2015 r. III CZP 29/15 Sąd Najwyższy wypowiadając się w tym przedmiocie na gruncie obowiązującego stanu prawnego stwierdził, że w razie współuczestnictwa formalnego (art. 72 § 1 pkt 2 k.p.c.), do niezbędnych kosztów procesu poniesionych przez współuczestników reprezentowanych przez jednego pełnomocnika będącego adwokatem lub radcą

prawnym zalicza się jego wynagrodzenie ustalone odrębnie w stosunku do każdego współuczestnika. Sąd jednak powinien obniżyć to wynagrodzenie, jeżeli przemawia za tym nakład pracy pełnomocnika, podjęte przez niego czynności oraz charakter sprawy (art. 109 § 2 k.p.c.).

Sąd Najwyższy w obecnym składzie podziela stanowisko zajęte w powyższej uchwale, odwołując się do argumentów przytoczonych w jej uzasadnieniu. W szczególności zgodzić się należy z poglądem, że wykładnia taka wynika z treści art. 98 k.p.c., w którym ustawodawca orzeczenie o kosztach procesu oparł na dwóch podstawowych zasadach: zasadzie odpowiedzialności za wynik procesu, która oznacza obowiązek zwrotu przez stronę przegrywającą przeciwnikowi poniesionych przez niego kosztów oraz zasadzie kosztów niezbędnych i celowych, z której wynika, że zwrotowi podlegają tylko te koszty wygrywającego przeciwnika, które były niezbędne do celowego dochodzenia praw lub celowej obrony.

W sytuacji współuczestnictwa formalnego, o którym mowa w art. 72 § 1 pkt 2 k.p.c., każdy współuczestnik dochodzi w jednej sprawie odrębnego, samodzielnego, własnego roszczenia, a jedynie podstawa faktyczna i prawna każdego z tych odrębnych roszczeń jest jednakowa. Reguła ta dotyczy także wielości podmiotów i roszczeń po stronie pozwanej. W istocie zatem sprawa, w której występuje współuczestnictwo formalne jest zbiorem kilku spraw, połączonych z reguły dążeniem do wspólnego prowadzenia procesu i doprowadzenia do wydania wspólnego rozstrzygnięcia, a więc przyspieszenia rozstrzygnięcia sprawy i zminimalizowania jej kosztów. Jak słusznie wskazał Sąd Najwyższy w powołanej uchwale, w sytuacji, gdy w istocie chodzi o wiele spraw połączonych w jednej sprawie, tylko rozstrzygnięcie odrębnie o kosztach procesu należnych w ramach każdej skumulowanej sprawy pozwoli na zrealizowanie zawartych w art. 98 k.p.c., przedstawionych wyżej podstawowych zasad rozstrzygania o kosztach procesu.

Przemawia za tym również podobieństwo między współuczestnictwem formalnym a przewidzianym w art. 219 k.p.c. połączeniem przez sąd kilku spraw do łącznego rozpoznania lub także łącznego rozstrzygnięcia. Połączenie takie nie wyłącza możliwości przyznania stronie wygrywającej sprawę pełnej stawki kosztów wynagrodzenia zawodowego pełnomocnika także wtedy, gdy reprezentuje on inne strony połączonych spraw.

Jak słusznie podkreślił Sąd Najwyższy w omawianej uchwale, skoro przepisy nie określają wyraźnie sposobu pobierania przez zawodowych pełnomocników opłat za zastępowanie kilku współuczestników formalnych, to zachodzą przesłanki do przyjęcia w drodze analogii, iż podobnie jak przy prowadzeniu odrębnie spraw kilku powodów opartych na jednakowej podstawie faktycznej i prawnej, pobierane są opłaty od każdego z nich oddzielnie. Współuczestnictwo formalne jest bowiem dobrowolne i zależy wyłącznie od powodów, którzy mogą udzielić pełnomocnictwa jednemu pełnomocnikowi i skumulować sprawy w jednym pozwie albo udzielić pełnomocnictwa jednemu lub kilku pełnomocnikom i wnieść kilka pozwów, zachowując niewątpliwie prawo do oddzielnych wynagrodzeń.

Podzielając przedstawione wyżej najistotniejsze argumenty wskazane przez Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały z dnia 10 lipca 2015 r. III CZP 29/15, należało zatem podzielić także stanowisko w niej zajęte i stwierdzić, że współuczestnikom formalnym (art. 72 § 1 pkt 2 k.p.c.) reprezentowanym przez jednego pełnomocnika będącego adwokatem lub radcą prawnym, należy się zwrot kosztów procesu obejmujących jego wynagrodzenie ustalone odrębnie w stosunku do każdego ze współuczestników.

Jak słusznie jednak zauważył Sąd Najwyższy, wynagrodzenie przyznane według tej zasady może w niektórych sytuacjach być uznane za zawyżone, nie odpowiadające nakładowi pracy i czasu pełnomocnika. Kumulacja roszczeń do jakiej dochodzi przy współuczestnictwie formalnym i skorzystanie przez współuczestników sporu z pomocy jednego pełnomocnika powoduje bowiem obniżenie kosztów procesu, zarówno indywidualnych jak i publicznych, z wyjątkiem opłat sądowych oraz przyczynia się do usprawnienia i przyspieszenia postępowania, a więc także do zmniejszenia nakładu pracy pełnomocnika oraz zaoszczędzenia jego czasu. Nakłada to w każdym wypadku na sąd obowiązek rozważenia, czy koszty obejmujące wynagrodzenie pełnomocnika powinny być zwrócone poszczególnym współuczestnikom w pełnej wysokości, czy też w pewnym stopniu obniżone, poniżej stawki minimalnej, stosownie do zmniejszonego nakładu jego pracy i czasu.

Taką ocenę uzasadnia przepis art. 109 § 2 k.p.c., wskazujący jakie przesłanki powinien brać pod uwagę sąd ustalając wysokość kosztów poniesionych

przez stronę reprezentowaną przez zawodowego pełnomocnika. Są to: niezbędny nakład pracy pełnomocnika, podjęte przez niego w sprawie czynności, charakter sprawy i wkład pełnomocnika w przyczynienie się do jej wyjaśnienia i rozstrzygnięcia. Sąd powinien także rozważyć celowość podjętych czynności oraz ich niezbędność ze względu na charakter sprawy. Nie jest możliwe wyczerpujące wyliczenie wszystkich szczegółowych okoliczności mających – w ramach tych przesłanek- wpływ na nakład pracy i czasu pełnomocnika w sprawie, w której reprezentuje on kilku współuczestników formalnych. Niewątpliwie należy brać pod uwagę charakter sprawy, a więc stopień jej złożoności zarówno ze względu na stan faktyczny i trudności dowodowe jak i podstawę prawną przy uwzględnieniu tego, że z uwagi na wspólną podstawę faktyczną i prawną roszczeń pełnomocnik w pewnym zakresie podejmuje czynności odnoszące taki sam skutek w stosunku do wszystkich współuczestników przynajmniej co do okoliczności wspólnych dla nich wszystkich, a zatem ilość reprezentowanych przez niego osób nie ma wpływu na zwiększenie nakładu i czasu jego pracy w tym zakresie.

Jak wskazano wyżej, przy współuczestnictwie formalnym następuje kumulacja podmiotowa i przedmiotowa wielu roszczeń jednego rodzaju, opartych na jednakowej podstawie faktycznej i prawnej, a zatem oprócz okoliczności wspólnych dla wszystkich współuczestników, wymagających od pełnomocnika podjęcia jednego rodzaju czynności skutecznych w odniesieniu do nich wszystkich, występują także okoliczności indywidualne, które mogą wynikać zarówno z indywidualnego charakteru roszczeń dochodzonych przez każdego ze współuczestników jak i ze zgłoszonych przez stronę przeciwną indywidualnych zarzutów różnych w stosunku do każdego ze współuczestników lub podniesionych tylko w odniesieniu do niektórych z nich. Może to wymagać od pełnomocnika nakładu pracy na podjęcie czynności jednostkowych w stosunku do niektórych tylko współuczestników lub podjęcie czynności takich samych w stosunku do wszystkich współuczestników albo wreszcie innych jeszcze czynności, których nie sposób skatalogować, a które, jeżeli wystąpią w sprawie, powinny być, zgodnie z art. 109 § 2 k.p.c., uwzględnione przez sąd przy ustalaniu wysokości kosztów zastępstwa procesowego należnych odrębnie każdemu ze współuczestników formalnych reprezentowanych przez tego samego zawodowego pełnomocnika. Uwzględnienie

tych okoliczności może skutkować obniżeniem niektórym lub wszystkim współuczestnikom formalnym przyznanego wynagrodzenia pełnomocnika, należnego według zasad określonych w uchwale.

Mając to na uwadze, Sąd Najwyższy podjął na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. uchwałę jak na wstępie.

eb